

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до статті 42 Кодексу
законів про працю України щодо переважного права
на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку
із змінами в організації виробництва і праці, працівників, у разі якщо
другий з подружжя є мобілізованим»
*(реєстр № 13208 від 22.04.2025)**

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проектом Закону України «Про внесення змін до статті 42 Кодексу законів про працю України щодо переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, працівників, у разі якщо другий з подружжя є мобілізованим» (реєстр № 13208 від 22.04.2025).*

***Ключові слова:** працівник, вивільнення працівника, зміни в організації виробництва та праці, право на залишення на роботі, мобілізовані особи, сім'ї мобілізованих.*

Вступ.

Право на працю є одним з основоположних у системі прав людини. Дотримання цього права дозволяє реалізацію низки інших соціально-економічних прав. Законодавством визначені гарантії забезпечення права громадян на працю. Зокрема, держава гарантує працездатним особам правовий захист від необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу і незаконного звільнення, а також сприяння у збереженні роботи.

В умовах збройної агресії російської федерації проти України особливого значення набуває соціальний захист сімей військовослужбовців мобілізованих на особливий період.

Відповідно до Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»¹ особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, сил оборони і сил безпеки, підприємств, установ та організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і час демобілізації після закінчення воєнних дій.

Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»² визначені соціальні гарантії військовослужбовців та членів їхніх сімей в особливий період.

¹ Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України № 3543-XII від 21.10.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

² Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України № 2011-XII від 20.12.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Разом із тим питання удосконалення законодавства щодо запровадження додаткових гарантій, спрямованих на захист трудових і соціальних прав членів сімей мобілізованих осіб, є актуальним.

Основна частина.

Метою проекту Закону України «Про внесення змін до статті 42 Кодексу законів про працю України щодо переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, працівників, у разі якщо другий з подружжя є мобілізованим» (реєстр № 13208 від 22.04.2025) (далі – законопроект), як зазначено у пояснювальній записці до нього, є посилення захисту прав працівників, у яких другий з подружжя проходить військову службу під час дії правового режиму воєнного стану, у разі вивільнення кадрів, пов'язаного зі змінами в організації виробництва та праці.

Законопроектом пропонується доповнити частину другу статті 42 Кодексу законів про працю України³ (далі – КЗпП України) шляхом розширення переліку працівників, які мають переважне право на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці. Так, передбачається при рівних умовах продуктивності праці та кваліфікації працівникам, в сім'ях яких другий з подружжя проходить військову службу за призовом, надавати перевагу в залишенні на роботі під час мобілізації протягом дії воєнного стану та шести місяців з дня його закінчення чи скасування.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити таке.

Частиною другою статті 42 КЗпП України визначено перелік працівників, яким при рівних умовах продуктивності праці та кваліфікації при скороченні чисельності чи штату у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці надається переважне право на залишення на роботі. Згідно з частиною третьою цієї ж статті цей перелік не є вичерпним.

Варто зазначити, що Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» встановлені соціальні гарантії прав членів сімей військовослужбовців. Зокрема, у статті 18 визначено, що члени сімей військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу мають переважне право при прийнятті на роботу і на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників, а також на першочергове направлення для професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки з відривом від виробництва і на виплату на період навчання середньої заробітної плати. Зазначена норма певною мірою корелюється з пропозицією, викладеною у законопроекті.

На нашу думку, запровадження додаткових гарантій, спрямованих на захист соціальних і трудових прав членів сімей осіб, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, сприятиме формуванню впевненості в тому, що за їхньої відсутності їхні сім'ї будуть мати додаткові гарантії забезпечення трудових прав.

³ Кодекс законів про працю України : Кодекс України № 322-VIII від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Висновок.

У сучасних умовах пріоритетом діяльності держави є реалізація політики, спрямованої на формування у суспільстві престижу військової служби, позитивного іміджу Збройних Сил України, популяризація та підвищення в українському суспільстві престижу військової служби. У цьому контексті проект Закону України «Про внесення змін до статті 42 Кодексу законів про працю України щодо переважного права на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, працівників, у разі якщо другий з подружжя є мобілізованим» (реєстр № 13208 від 22.04.2025), на нашу думку, є актуальним. Його прийняття сприятиме впровадженню додаткових гарантій, спрямованих на соціальний захист мобілізованих осіб та членів їхніх сімей.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*